

SOYADI HİKÂYELERİ

E-Devlet Soyağacı Sorgulama sayfasına gösterilen ilgi doğrusu beni hiç şaşırtmadı. İnsanların nereden geldiklerini, soylarını soplalarını öğrenmek istemeleri son derece tabiidir.

Malumunuz, bugün taşıdığımız soyadlarının yüzde doksanının soylarımızla hiçbir alakası yok. Falih Rıfki Atay, bir yazısında “Biz soyadlarımızı bir sabah kravat gibi taktık!” der. Daha da kötüsü, aynı soydan gelen insanlar, Soyadı Kanunu çıktıktan sonra çeşitli sebeplerle farklı soyadları almak zorunda kaldıkları için zamanla birbirlerini tanımaz hale gelmişlerdir. Üstelik nüfus memurları bazı ailelere öyle tuhaf soyadları dayatmışlardır ki, değiştirme imkânı bulamayanlar hâlâ taşıyorlar.

Beğendikleri soyadları başkaları tarafından alındığı için ceberut nüfus memurlarca verilen soyadlarını kabul etmek zorunda kalanların ve seçtikleri soyadlarıyla sahip olmadıkları meziyetlere bedavadan konmak isteyenlerin komik hikâyeleri derlense bir mizah şaheserine sahip olurduk. Refik Hâlid Karay, Sırsaş, Açıköz, Kulağıdalık gibi soyadlarını seçen bedavacılarla tatlı tatlı alay eder. Cemal Nadir de bir karikatüründe bu tuhaflığa işaret etmişti: Kapkara bir adam, soyadı Akışık; karısından dayak yiyen bir adam, soyadı Kazak vb... “Ak”lı, “soy”lu, “er”li, “öz”lü mözlü soyadları... Sanki “Kendinize bir soyadı bulun denmemiş, övünün!” denilmiştir.

1934 yılında Soyadı Kanunu çıkarıldıktan sonra yaşananlar hakkında herhangi bir çalışma yapılmış mıdır, bilmiyorum. Bunun çok heyecan verici bir konu olduğunu meraklı araştırmacılara hatırlatmak isterim. Ben, izin verirseniz, bazı tanınmış kişilerin soyadı maceralarından söz etmek istiyorum.

Nihal Atsız, Soyadı Kanunu’nun yanlış olduğunu düşünüyordu, çünkü Türklerde soyadı isimden sonra değil, önce gelirdi. İlle Avrupalılara benzeyeceğiz diye soyadını sona almak, Atsız’a göre, şuur altına işlenmiş bir aşağılık duygusunun ifadesiydi. Eski Türkçü dergiler taranırsa, Atsız’ın bu görüşünün benimsendiği ve isimlerin başında “oğlu”yla biten soyadlarının kullanıldığı görülür.

Soyadı Kanunu’nun çıkarıldığı tarihte Anadolu Türklerinden yüzde doksan beşinin Çapanoğlu, Kadioğlu, Göcenoğlu, Mızrakoğlu gibi soyadlarına sahip olduklarını iddia eden Atsız, kendi aile soyadının Çiftçioğlu olduğunu söyler. Kanunun çıktığı tarihte kendisi, babası ve kardeşi ayrı ayrı yerlerdedirler, bu yüzden ortak bir soyadı alamazlar. Kanunun tam metni değil, özeti yayımlandığı için yanlış anlamalar dolayısıyla nüfus memurları “oğlu” ve “zade” ile biten tarihî soyadlarının alınmasını engellemişlerdir. Atsız’ın o sırada askerde olan kardeşi Nejdet “Sançar”, babası ise “Özçiftçi” soyadlarını alırlar. Kendisi Atsız’ı almak isteyince nüfus memuru bunun tarihî bir ad olduğunu söyleyerek kabul etmek istemez. Memuru tarihî olanın Atsız değil Adsız olduğuna güç bela ikna eden Hüseyin Nihal, daha önce mahlas olarak kullandığı Atsız’ı soyadı olarak tescil ettirir.

Bunları anlattığı yazısında, devletin bahşedeceği soyadına muhtaç olmadığını söyledikten sonra “Onu

soysuzlar düşünsün,” diyen Atsız, o tarihte devletin CHP demek olduğunu hatırlatmayı da unutmamıştır.

Çiftçioğlu ailesinin yaşadığı soyadı macerasının bir benzerini de Müridoğlu ailesi yaşamıştır. Bu yüzden ressam ve heykeltıraş Zühtü Müridoğlu ile hattat, bestekâr, tanburî ve hâfiz Kemal Batanay’ın özbeöz kardeş olduklarını bilen azdır. Soyadı Kanunu çıktığında, babaları aile lâkapları olan Müridoğlu’nu soyadı olarak almak istemiş, fakat nüfus memuru, “Şeyh, mürid, derviş devri geçti!” deyince, çaresiz, nüfus kütüğüne “Ulueren” soyadını yazdırmış. Kemal Batanay, bir süre sonra bir sebeple soyadını değiştirmek için Kasımpaşa Nüfus İdaresi’ne gitmiş; kendisinden öncekinin “Doğanay” soyadını aldığını görünce, “Bizimki de ‘Batanay!’ olsun!” demiş. Küçük kardeşi Zühtü, daha sonra mahkeme kararıyla Ulueren soyadını Müridoğlu olarak değiştirmiştir. “Batanay” soyadı, özellikle müzikseverler için özel bir anlam taşımaktadır. Bilindiği gibi, Kemal Bey’in eşi Naime Batanay ve oğlu Ercüment Batanay da tanburî idiler.

Cyrano de Bergerac’ın meşhur mütercimi Sabri Esat Siyavuşgil’in de ilk soyadı Ander’di. Bu soyadı istemeyerek almış olmalı ki, yıllar sonra mahkemeye başvurarak aile soyadını tescil ettirdi. Kabul etmek zorunda kaldıkları soyadlarını sonraları değiştirenler çok olmuştur. Mesele Münir Nureddin Selçuk’un ilk soyadı Gürses’ti. Selçuk soyadının ailede bir geçmişi var mıdır yoksa gelişigüzel mi seçilmiştir, araştırmak lazım.

Ve İbnülemin Mahmud Kemal İnal... Ailesi Selcenoğulları diye tanındığı halde, dediğim dedik nüfus memurlarına dert anlatamayacağını bildiği için gazetelerden yayımlanan listelerden birinde, babasının ismi olan Emin’in öztürkçe karşılığı olarak gösterilen “İnal”ı seçen İbnülemin, “Kendime Dair”de, bu tuhaf durumu “Kendi ismi dururken müstear isim kullananlara benzedik!” diye anlatır.

Bazı aydınlar da kendilerine nedense tek heceli soyadları seçmişlerdi. Nâzım Hikmet Ran, Vedat Nedim Tör, Ercüment Behzat Lav, Kemal Salih Sel gibi. Tanburî Cemil Bey’in oğlu ve Nazım Hikmet’in yakın arkadaşı olan Mesut Cemil’in de “Tel” soyadını aldığı söylenir, ama galiba hiç kullanmadığı bir soyadı...

M. Bahaeddin isminde bir sözlük yazarımız vardır, eski harflerle basılmış Yeni Türkçe Lügat’inin bir zamanlar mekteplerde yaygın olarak kullanıldığını sanıyorum. Beethoven’i çok seven bu zat, soyadı kanunu çıktığında Toven soyadını almış ve o günden sonra eserlerinde imzasını B. Toven şeklinde kullanmıştır. Rahmetli Cinuçen Tanrıkorur’un adının ve soyadının macerasını birkaç hafta önce anlatmıştım. Tanrıöver gibi, Atatürk’ün verdiği soyadları ayrı bir yazının konusu olacak kadar önemlidir.

Beğenilmeyen soyadlarını mahkemeye müracaat ederek değiştirmek elbette mümkündür. Ama zahmeti göze alamayan aileler saçma sapan soyadlarını taşımak zorunda kalmışlardır. Bu yüzden çocukları soyadları sorulduğu zaman ya söylemek istemiyor yahut kimse duymasın diye fısıltıyla söylüyorlar.

AFRİKA'DA NE İŞİMİZ VAR?

Romanlara ve filmlere konu olan Mali'nin Timbuktu şehri, bundan yaklaşık 500 yıl önce, İslâm dünyasının en parlak ilim ve kültür merkezlerinden biriydi. 1500'lerde Osmanlı İmparatorluğu her açıdan zirveyi yaşarken, Afrika'nın bir ucundaki Timbuktu da yıldız misali parlıyordu. Endülüs'te Müslüman varlığının sona ermesinin ardından, Timbuktu ihtişam nöbetini Gırnata'dan devralmış gibiydi.

M.Ö. 1100'lü yıllarda kurulduğu kabul edilen Timbuktu sahra, tropikal bölgeler ve Akdeniz arasında bir kavşak noktasında yer aldığı için, kısa zaman içinde önemli bir ticaret merkezi haline geldi. Tekstil, çay ve sonraları da tütün, Timbuktu'da el değiştiren başlıca ürünlerdi. Ancak Timbuktu asıl ününü, el yazması kitapçılığın merkezi haline gelmesiyle kazandı. 1200'lerden itibaren Mali İmparatorluğu'nda İslâm'ın ve Arapçanın hâkim oluşuyla birlikte, Batı Afrika bölgesindeki bütün kabileler ortak dil olarak Arapçayı benimseyip kullanmaya başladılar. Bu, Timbuktu için de yükselişin başlangıcıydı.

Mali İmparatoru Mansa Musa döneminde, "Ulu Cami" olarak da bilinen Djinguereber Mescidi inşa edildi (1326). "Tüm zamanların en zengin adamı" sıfatıyla anılan İmparator Musa'nın kişisel serveti -bugünkü hesaplara- 400 milyar dolar civarında tahmin ediliyor. Bugünkü Mali, Senegal, Moritanya, Gine ve Nijer topraklarına yayılan müreffeh imparatorluğun zenginliğinin esas kaynağı, altın ve tuz ticaretiydi. İmparator Musa, servetiyle çok sayıda cami ve medrese inşa ettirdi, kütüphaneler kurdu. Djinguereber Mescidi bünyesindeki kütüphane, döneminde dünyanın en büyüğüydü.

İmparator Musa'nın 1331'de -henüz 51 yaşındayken- ölümünün ardından, Mali İmparatorluğu'nun gücünü kaybetmesiyle, Timbuktu bu kez Songay İmparatorluğu'nun kontrolüne girdi. Siyasi sarsıntı ve çatışmalardan etkilenen, hatta iki kez yakılan Timbuktu, yine de yükselişini sürdürdü. 1500'lü yılların başında Timbuktu, Batı Afrika'nın o dönemdeki en önemli iki kültür merkezi olarak bilinen Velâta (bugün Moritanya'da) ve Cenne (bugün Mali'de) şehirlerini geride bırakmıştı. Bugünkü Fas'ın Fes kentinde bulunan geleneksel okullarla ve ayrıca Kahire ve Mekke'deki eğitim kurumlarıyla Timbuktu arasında akademik işbirliği ve iletişim de en üst düzeye çıkmıştı.

Timbuktu'yu dönemin emsal İslâm şehirlerinden ayıran en önemli özellik, kitap yazım sektörünün kaydettiği muazzam ilerlemeydi. Seyahatnamelerde ve dönem tarihlerinde aktarıldığı kadarıyla, İslâm dünyasının dört bir yanında yazılan kitaplar ulaklar eliyle Timbuktu'ya ulaştırılıyor, burada görevli binlerce yazıcı tarafından kısa sürede çoğaltılan bu nüshalar, yine ulaklarla önemli ilim merkezlerine dağıtılıyordu. O dönemde iyi bir kâtip (müstensih), günde 140 satır yazı yazıyor; yazılanların son okumasını yapan düzeltmenler (musahhih) her gün 170 satırlık okuma yapıyordu. Musahhihlerin cilt başına aldıkları ücret yarım miskal (günümüzün hesabıyla 2,5

gram) altın iken, kâtipler cilt başına bir miskal (yaklaşık 5 gram) altınla ödüllendiriliyordu.

Songay İmparatorluğu'nun en güçlü döneminde (1520-1580), Timbuktu, İslâm dünyasının dört bir yanından gelen 25 bin öğrenciyi ağırlıyordu. Bir yandan şehirdeki yazı atölyelerinde çalışan bu öğrenciler, diğer yandan matematikten botaniğe, İslâm hukukundan astronomiyeye geniş bir çerçevede eğitim alıyordu. Hicaz'dan gelip Timbuktu medreselerinde hoca olmak isteyen bir âlimin, öğrencilerin seviyesini gördükten sonra ders almak için onların arasına karışması, verilen eğitimin seviyesine işaret eden ünlü bir misal olarak hep anlatılır.

Timbuktu'nun altın çağı, İngiltere Kraliçesi 1'inci Elizabeth'in desteğini kazanan Fas Sultanı Ahmed el-Mansûr'un 1591'de Mali'yi işgal etmesiyle sona erdi. Fas ordusunu ateşli silahlarla ve eğitmenlerle donatan İngilizler, Timbuktu'nun alt üst edilmesine de destek verdiler. Geriye sadece yıkıntılar, yanmış eserler ve küçük parçalara bölünmüş bir coğrafya kaldı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Afrika turundaki duraklardan biri Mali olunca, bu ülkenin sınırları içinde yer alan Timbuktu'nun muhteşem tarihine atıf yapmadan edemedim. Ziyaret programına dâhil olan diğer ülkeler (Cezayir, Moritanya, Senegal) de en az Mali kadar zengin kültürel hazinelere ev sahipliği yapıyor. Her biri için ayrı birer yazı yazılsa yeridir.

Cumhurbaşkanı'nın ziyareti için seçilen ülkelerin ortak özelliği, Afrika'daki "Fransız etki alanı" içinde yer almaları. Bunlardan Cezayir'le imzalanan anlaşma ve sağlanan yakınlaşma, bilhassa önemli. On yıllardır askeri kadrolar tarafından yönetilen ülkenin, Türkiye'ye karşı belirgin ve resmi bir mesafesi mevcuttu. Bunun kırılmaya başlaması ve karşılıklı işbirliğine yönelik adımların atılması, Kuzey Afrika'daki varlığımız adına hayati değer taşıyor.

Bir coğrafyada etki alanı oluşturmak, kısa zamanda gerçekleşecek bir iş değildir. Bugün atılan adımların somut sonuçları, muhtemelen birkaç on yıl sonra elde edilecektir. Sabırla, sebatla, ısrarla ve yetkinlikle temasları sürdürmek gerekiyor. Sadece Batılı emperyalist güçlerin değil İsrail, İran, Çin gibi ülkelerin de cirit attığı Afrika'yı ihmal etme lüksümüz yok.

"Afrika'da ne işimiz var?" diyenler, Afrika'yı izledikleri belgesellerde gördüklerinden ibaret zannediyor.

AHLAK AĞACI

Bir ağaç düşünüyorum. Mevzun gövdesi ile göğe doğru yükselen, yeşil bir çadır gibi gerilen sedir ağacı mıdır?

Aynı düzgünlüğü taşıyan ve fakat daha koyu bir yeşil hacme ulaşan servi midir?

Kavağın servi gibi dik duranı, küçük-parlak-sık yapraklı olanı mıdır?

Dallarını suya salmış bir salkım söğüt müdür? Bir haşmetli çınar mıdır? Gövdesini üç dört adam saramaz, gölgesinde bir aşiret beslenir.

Yoksa bu kadar görkemli, boylu poslu değil de zarafet timsali incecik dallarını çitten sarkıtan, ateş gibi çiçeklenmiş bir nar ağacı mıdır?

Bir gül dalı, leylak çubuğu, minik bir akasya fidanı mıdır?

Çorak kayalara kırbaç gibi köklerini dolamış, boğumlu gövdesine yılların tecrübesini biriktirmiş bilge meşe, yahut çam, belki de kayın.

Hangisi?

Önemli değil, dedim ya bir düş ağacı bu.

Yeter ki kökü, gövdesi, dalları-yaprakları ve meyvesi olsun. Hadi isterseniz Dedem Korkut'un methettiği sembolik bir ağaç olsun:

Ağaç ağaç dersem sana arlanma ağaç

Mekke ile Medine'nin kapısı ağaç

Musa Kelim'in asâsı ağaç

Büyük büyük suların köprüsü ağaç

Kara kara denizlerin gemisi ağaç

Şah-ı merdan Ali'nin Dülkülünün eğeri ağaç

Zülfükârın kımı ile kabzası ağaç

Bilmiyorum eski kitaplarda mı gördüm, bir hocanın vaazında mı dinledim; yoksa hayalhânemde ağır ağır kendim mi yetiştirdim; böyle bir ağaç yaşıyor içimde.

Ona "ahlâk ağacı" diyorum.

Kökü iman, gövdesi amel, dalları ve yaprakları ilim, meyvesi ahlâk olan bir ağaç.

Toprak, su, hava ve güneş; Kur'an-ı Kerim'in nûru, Hz. Peygamber'in sünneti olarak bu ağaca can veriyor. Bu ağacın tohumu (çekirdeği) ezelden kalbimize dikilmiştir.

Çekirdeği çatlatan iman kökleri, filizleri besliyor; incecik kök uçları koca kayaları deliyor, yeryüzüne ulaşmış yeşeriyor.

Amelin bereketi ile gövde genişliyor, dallar uzuyor.

Bildikçe buluyor, buldukça yeşeriyor ağaç.

Tâ ki çiçeklenip meyveye duruncaya kadar. Bunca gayret, bunca çaba, ahlâk dediğimiz o meyvenin olgunlaşması için.

Evet bu ağacın meyvesi fazilettir, hidayettir, hizmettir, merhamettir, hürmettir. İçinde iman dediğimiz çekirdeği (tohumu) taşır. Onu sarıp sarmalar, koruyup saklar. Tohum bir müsait toprağa düşünceye kadar. Ki orada yeni bir ağaç filizlensin.

Cümle mahlukat onun şefkatli gölgesinde dinlenir, serinler.

Bu sâyebanı büyütüp olgunlaştırmaktan gayri gözetecek neyimiz var?

İçimizdeki ağacı fark edebiliyor muyuz?

Onun kalp atışlarını, kökten yapraklara doğru süzülen öz suyunu, gece gündüz zikreden dallarını, şükreden çiçeklerini hissedebiliyor muyuz?

Yoksa içimizdeki ağaç gün-be-gün zayıflayıp kuruyor mu?

Yaprakları, çiçekleri dökülüyor mu?

Ona toprak, ona su, ona hava, ona güneş verebildik mi?

Yoksa derin bir gafletin karanlığına terk edip o güzelim gövdeyi çürüttük mü?

Bir tek meyve vermeden göçüp gidecek miyiz?

Unutmayın dostlar:

Kötülerin gölgesi olmaz...

DİJİTAL ORTAÇAĞ BAŞLADI MI?

Olmakta olanı idrak edemediğimiz günlerdeyiz. Olmakta olanı idrak edemeyince hayat müzmin bir şikayetlenme bahsinde demirli kalıyor.

Olmakta olanı görmek için geçen haftanın en çok konuşulan haberine, Facebook'un kullanıcılarının kişisel verilerini servis etmesine odaklanalım.

Rahmetli ninem pırpır yap para kap derdi. Pırpır yapan Silikon Vadisi belli ki sadece kaptığı paralarla yetinmeyecek, daha çok parayı kapmak için elinde bulundurduğu her türlü veriyi kendi kasası için elverişli hale getirecek.

Kıssadan hisse, neymiş sadece "reklam pastası" için hamur karılmıyormuş.

Sosyal medya hesaplarının taşıdığı/taşıyacağı riskler sadece akademisyenler arasında tartışıldığında pek ses getirmiyor. Ama sosyal medya "HESAPLARI"nın ekonomik veri haline gelip, her türlü demokratik tercihi küresel güçler lehine etkilediği/etkileyebileceği anlaşıldığında bütün dünya dikkat kesiliyor, bakınız Facebook hisselerinin jet hızıyla dibe vurması.

Facebook verilerinin, dünyadaki her türlü kampanyayı etkileyecek bir aktarım olarak kullanıldığının ortaya çıkmasıyla beraber Henri Lefebvre'nin Gündelik Hayatın Eleştirisi adlı kitabında dile getirdiği şu cümleyi hatırladım: "Bilgi teknolojisini gotik romana ya da romansa dönüştürmeyelim."

Facebook skandalı ile öğrenmiş olduk ki bilgi teknolojileri ile hayat çoktan gotik roman atmosferine dönüşmüş bile.

Dijital Dönüşüm Derneği Başkanı ve Kadir Has Üniversitesi Öğretim Üyesi İsmail Hakkı Polat, Sabah gazetesinden İsa Tatlıcan'a verdiği söyleşide dijital bir Rönesans yaşanacağını ama Rönesans'tan önce dijital bir Orta Çağ'ın olacağını söylüyor.

İslam alemi için Orta Çağ malumunuz korkulacak bir zaman değil/di. Lakin Dijital Ortaçağ'ı Batının Ortaçağı olarak yaşayacağımıza, yaşamaya başladığımızıza dikkatinizi çekmek isterim.

Sosyal medyada, mahremiyet ihlali, intihar girişimlerinin naklen yayını, ebeveynlerin çocukları adına açtıkları hesaplar üzerinden onların her halini yayınlamaları kişilik haklarını imha etmeleri, kameralar önünde yaşanan dijital hayatlarla dünya başka bir yere dönüşmek üzere.

Sosyal medyanın olumsuz etkileri daha ziyade Amerika ve Asya ülkelerinde görülüyor. Özellikle Çin'den her gün dünya gündemine düşen bir cep telefonu haberine rastlamak mümkün. En son BBC'de, bir kadının saatlerce cep telefonu kullandığı için ölüm tehlikesi geçirdiği haberini okudum.

BBC'de yayınlanan haberin sadece başlığına baktığınız zaman; insanlara bak, yan gelip yatarak cep telefonu ile vakit geçiriyor sonra da hastanelik oluyor diye düşünebilirsiniz.

Oysa haberin içeriğine baktığınızda, göçmen kadının 20 saat trenle yolculuk yaptığını çok düşük bir maaşla çalıştığını okuyorsunuz. Gece gündüz çalışan, sevdiklerinden çok uzaklarda yaşamak zorunda olan o göçmen kadın 20 saat boyunca ne yapabilir? Koltuğunda büzüşerek ancak cep telefonundan bir şeyler izliyor işte.

Sosyal medya salgını en hasarsız geçiren ülkeler şimdilik Avrupa ülkeleri gibi görünüyor. Bunun nedenleri üzerine düşündüğümüzde Avrupa'da nüfusun yerleşik ve yaşlı olduğu üzerinden fikir yürütmek mümkün.

Avrupa deyince daha ziyade kıta Avrupası'nı kast ettiğimi söylemeliyim. Birleşik Krallık yaklaşık bir ay önce "Yalnızlık Bakanlığı"ni kurarak dünyada bir ilki gerçekleştirmiş oldu.

Sosyal medya ve yalnızlık arasında muazzam bir korelasyon var. Özellikle yaşlı kuşak yalnız kalmamak, akranları ve çocukları ile iletişim halinde bulunabilmek için ahir ömründe "sosyal medya kullanıcısı" olmaya çalışıyor. Fakat girdiği ortamın diline eleştirel bir mesafeden bakmayı, orada yazdıklarının "herkes" tarafından görüldüğünü hiç düşünmediği için, saygınlığını imha eden "paylaşım"larda bulunabiliyor.

Yaşlı kuşak hiç bilmediği bir ortamda çocuk cehaleti ile yol alırken, dijital devrimin içine doğmuş olan kuşak hiç sorgulamadan her türlü yeni uygulamaya derhal uyum sağlayarak teknolojinin kölesi olduğunu hiç fark etmeden yaşıyor.

Gençler kitap okumak istiyor ancak kendisine uygun kitap ile karşılaşmıyor. Kendisine uygun kitap ile karşılaştığında o kitabı okuma motivasyonunu bulamıyor. Okuma motivasyonunu bulsa bile okuduğunu kimselerle paylaşmadığı için kitapları kendisine mihmandar etme konusunda sıkıntı yaşıyor.

Anadolu şehirlerinde düzenlenen kitap fuarları önemli şüphesiz, ancak kitap ile gençleri ürün paydasında buluşturmaktan ziyade kitap ile gençleri edebi/estetik zevk paydasında buluşturmaya gerekiyor. Edebi metin okuma alışkanlığı olmayan kişiler ne mesleklerini iyi bir şekilde icra edebilir ne de kendisini doğru ifade edebilir.

Diyeceksiniz ki iki kuşak öncesinin edebi zevki mi vardı? VARDI. Ama onların edebi zevki sözlü kültür üzerinden devam ettiği için ninelerimizin, dedelerimizin kitap okuma alışkanlığı yoktu zaten deme gafletinde bulunuyoruz.

Edebi zevki gelişmemiş kişiler sosyal medyada, bağlamından kopuk "özlü sözler" paylaşarak naylonlaşıyor.

Dijital Orta Çağ değerlerin naylonlaştığı bir çağ olarak geliyor.

MODERN AİLE

Adam yorgun argın eve geliyor. Anahtarları çevirerek eve giriyor, selam veriyor. Cılız bir ses mukabele ediyor. O sırada televizyondaki dizi filmine gömülmüş olan kadın, ekrandan gözlerini ayırmaksızın lütuf kabilinden birkaç söz ediyor. Bu birkaç söz bu karı kocanın o günkü alışverişidir. Göz teması yok, paylaşım yok, yüz yüze gelme yok. Çocuklar kendi odalarında bilgisayar başındadır ve bir oyunun heyecanına kendilerini çoktan kaptırmışlardır. Aile içinde toplam konuşma süresi en fazla on dakika. Herkes yalıtılmış hayatlarında birbirine teğet geçiyor. Az sonra herkes uyuyacak ve günler bu şekilde tekrar edecektir. Modern aile.

Akışkan modern zamanın eritme tenceresine atılacak ilk katılar ve kutsallıktan çıkarılacak ilk şeyler, geleneksel sadakatlerimiz oluyor, elimizi ve ayağımızı bağlayan görenek ve zorunluluklar. Sosyolog Ulrich Beck, günümüz modern toplumunda “ölü ve hala yaşıyor” diye tanımladığı zombi kurumlara aile ve komşuluğu örnek verir. Hayat ‘elimizden kaçıp giden dünya’da çok hızlı değişiyor ve bu değişimden aile de payına düşeni alıyor. Hızlı kapitalizm, küreselleşme, dijital devrim, bireycilik, zayıflayan sosyal bağlar ve medya/kültür endüstrisi akışkan modernliğin veçheleri olarak hayatlarımıza nüfuz ediyor ve insana dair kavrayışlarımızı dönüştürüyor. Sözgelimi, çok da eski olmayan bir tarihe dek evlilik uzun süreli kutsal bir birliktelik olarak görülüyordu. Bugün ise birçok insan için bir çeşit dönemsel anlaşmaya, vazgeçilebilir bir şeye dönüştü. Aşka ruhsal esenliğin yegane biçimi olarak bakılıyor, aşktan o kadar çok şey bekleniyor ki bir tür seküler kurtuluş addediliyor. Modern Batı toplumlarında hayatın neşeli anlarının sorumluluğu artık evlilik bağının omuzlarında. ‘Evliliğinde mutlu musun?’ sorusu, mutluluğun karşı konulamaz bir mecburiyet olarak telakki edildiği günümüz toplumunda giderek kolay bir vazgeçişe kapı aralıyor. Tahammül kayıplara karışıyor. Metafizik bir gücün bizi izlediğini düşünmüyorsak eğer, hayatın haz ve zevklerine balıklama dalmamıza kim mani olabilir?

Modern toplumda iş ve aile temel tatmin kaynakları olarak öne çıktığında, birindeki mutsuzluk kolaylıkla diğerine de tercüme edilebilir hale geldi. Boşanma ve bekar yaşama oranları arttıkça ‘başarılı bir evlilik’ insanlar için gurur kaynağı olmaya başladı. Günümüzde evlilik, ilahi bir buyruk doğrultusunda hayatı tanzim etmeyi değil, modern toplumları kemiren güvensizlik ve yalnızlığı iyileştirmeyi vaat etmektedir. Kapitalizm, duygusal bağları da elden geçirmiş durumdadır. Duygusal kapitalizm, modern toplumda duygusal bağları akılcılaştırıp metalaştırmıştır. İlişkiler maliyet-fayda analizi üzerinden değerlendiriliyor artık. Sen bana ne veriyorsun ve verdiğin şey, sana katlanmam için değer mi? Değişen cinsiyet rolleriyle birlikte kafa karışıklığı da artıyor. İlişkilere bir de çelişkiler zinciri ekleniyor. Kadınlar iş ve ev yaşamı arasında mütemediyen yer değiştiriyor. İş yaşamının katı çalışma koşulları kadınların işini zorlaştırıyor. Erkekler cephesinde de çok şey değişti: Duygusallıktan uzak, sert erkek imajı artık makbul değil.

Ev içinde çocuğun eğitimi babanın otoritesinden alınarak annenin sevgisine devredildi. Çocukluğun ayrı bir dönem olarak tanımlanmasıyla birlikte kırılğan bir çocuk imgesi öne çıktı: Çocuğun uzun vadeli duygusal ihtiyaçları olan, incinebilir, ihtimama gereksinen bir varlık olduğu kabul edildi. Bir kaşını kaldırarak çocuğunu terbiye edebilen babanın yerini, onu sevgisiyle sarıp sarmalayan, her türlü beladan koruyan aşırı dikkatli anne aldı. Orta sınıf ailelerde, çocuklara istedikleri her şeyi elde etmeye hakları olan prens veya prenses gibi davranılması yaygın bir tutum. Toplum gibi aile de küçüldü ve atomlaştı, en küçük parçalarına ayrıldı. Evlerimizde aile büyüklerinin yerini alan yatılı bakıcılarla yaşıyoruz, çocuklarımızla o kadar yoğun zaman geçiriyorlar ki en kuvvetli bağlanma deneyimlerini onlarla kuruyorlar. Bir tür ‘taşeron ebeveynlik’. Küçülen aile, dede ve ninelerin eşsiz hikayelerinden çocuklarımızı mahrum bırakıyor. Nesiller arasındaki devamlılık fikri aşındığı gibi, ahlaki ve dini değerlerin aktarılmasında da boşluklar oluşuyor.

Bize yutturulduğunun aksine, bireyselleşme özgürleşme değildir, daha çok tüketim bilinci ile kendilik bilincinin bir karışımıdır. Bireyselleşme ile standartlaşma eş zamanlı olarak gerçekleşir. İnsan evladı tüketim alışkanlıkları birbirine türdeş, reklamcılığın manipülasyonuna açık, kolay güdülebilir bir sürüye dönüştürülüyor ve daha çok mal edinebilme becerisi özgürleşme olarak takdim ediliyor. Sevdiği insanlardan bağlarını koparma ve aile bireyelerine karşı mesuliyetsizlik, özgürlük olarak telakki edilemez. Bir yanılısamanın kurbanları haline getiriyoruz.

Christopher Lasch’ın *Family Besieged (Kuşatılmış Aile)* adlı kitabında tartıştığı gibi, aile yapısı modern kapitalist toplumun dinamiklerinden çok etkilendi: Gerek ebeveyn- çocuk ilişkileri gerekse de eşler arasındaki ilişkiler bu etkiden nasibini aldı. Endüstri devrimiyle birlikte evindeki üreticiden dev çarkta bir dişliye dönüşen baba, yeteneklerini çocuğuna aktarmaktan geri kaldı. Üstelik babanın yokluğu, annenin gücünü de artırmadı! Aksine, annenin kendi atalarından tevarüs ettiği geleneksel bilgi tahfif edilerek, otoritesi ona çocuğunu nasıl yetiştirmesi gerektiğini söyleyen uzmanlar tarafından paylaşıldı. Aile büyükleri ve ebeveynlerin eksikliği, “kültürel kodların” aktarımını ve çocuğa “rol modeli” olma pratiğini sekteye uğrattı. Artık ebeveynlerin birçok sorumluluğu kurumlar ya da üçüncü şahıslar tarafından yerine getiriliyor. Çocuk bakımından eğitime dek bir çok husus, üçüncü şahısların ve kurumların kontrolüne bırakılıyor. Rol modeli olarak alınacak ebeveynler ortalıkta yok, ya iştelet ya da sanal alemde! Çocuğunuza dört saatte bisiklet binmeyi öğreten kurslar bile var. Oysa ne muhteşem bir deneyimdir bir babanın çocuğuna bisiklete binmeyi öğretmesi, çocuğun hayal ve hatıra dünyasına bir oya gibi işlenir. Anne ve baba, ruhlarının mührünü çocuklarına vuramıyor, onların seciyesini kadim bilgelikle nakış nakış işleyemiyor. Ocakta muhabbet tütmüyor. Modern aile fertlerinin yüzünde dolaşan dalgın sükûnet, büyüyen boşluk ve vurdumduymazlığı gizliyor.

YENİ BİR GÖNÜL EĞİTİMİ

Asıl savaş aslımıza dönme yolculuğunda nefsimize karşı kazandığımız zaferdir şüphesiz. Benliğimizi terbiye etmek. Kını kibri hasedi riyayı hırsı şehveti gazabı yani nefsimizin zaafalarını terbiye etme savaşı en uzun soluklu savaş.

Düşman orduları dize getirilirken kişinin benlik ordularının dize getirilmesi için kişiye özel silahlar imal etmek gerekiyor. Bu sebeple akli ve bütün azaları gönül kılmış, gönlün imamlığında bir eğitim gerekiyor. Yani gönül eğitimi elzem.

Gelgelelim bıkip usanmadan bu dıştan içe derinleşme gerektiren mücadeleden hemen her yazımızda dem vursak da, savaşın maneviyatı üzerinden bu ilişkiyi kurmak ortalama okur için kolay olmuyor.

O halde en derinden değil, orta seviyeden devam edelim diyor, yine bıkip usanmadan asıl savaşın tavırda ve yaşantıda verilmesi gerektiğini en somut olaylarla gündeme getiriyoruz. Eğitim, zihniyet, kültür sanat alanlarında vs.

Sığ, katmansız, ezberci, köşeyi dönme odaklı, zihinleri hadım eden, gönülleri sulayamayan şipşak bir eğitimden geçmeye mahkûm kalan gençleri sonra da şiddete odaklandıkları için, kitap okumak yerine akıllı tabletlerle sanal âlemlerde oyalandıkları için, obez oldukları için filan günah keçisi ilan ediyoruz. Hep söylerim. Bizim nefsimizin ve bu kadavra düzenimizin aynasıdır onlar. Bu memleket için canını feda edenlerin kanı on yıllardır pıhtılaşmamışken, gece gündüz hafta sonu dinlemeden gelecek nesillere köklü örnekler sunmak için canını dişine takmış çalışan sıradan vatandaş ve emekçilerin teri kurumamışken: Birileri kendi cebini doldurup gençleri ateşe atma konusunda ne kadar da gamsız! Ne büyük vebaldir bu!

Ortadoğu kan gölüne döndürülürken, içimizde bir can gülü açsın diye uğraşanlar çok şükür ki hala var. Onların yüzü suyu hürmetine, bu yazıyı yazmak zorunda hissediyorum kendimi. Şimdi vereceğim örnekler ibret olsun diye.

Çağdaş Türk edebiyatı bölümünde müthiş bir değişim göze çarpıyor. Ne bugünün ruhunda köklü bir zevk ve tecrübe birikiminden süzülen ifadeler, ne has edebiyat, ne dil kaygısı, ne iç dünyamıza veya maneviyatımıza katkı sunabilecek bir değer arayışı, ne de insanın iç dünyasına odaklanacak bir derinlik.

Bunların hiçbiri olmadan cinsellik şehvet ve şiddet çağrıştıran başlıklardan oluşmuş olayların akışına dayanan, vasatlığı kutsayan, hiçbir sanatsal değeri olmayan, özel ilişkileri ve mahremi sergileme üzerine kurulu macera romanları pazarlanıyor.

Kapaklarını tarif edecek kelime terkihi bulmaktansa örtmeyi, görmemeyi tercih ettiriyor. Lakin görmemek de çözüm değil. Çünkü ergenlik döneminin ne kadar keşfe ve meraka dayalı fitri meyilleri varsa bunları kamçılayan bir sergileme yöntemiyle sırf satılsın diye basılan bu kitapların kahramanlarına müthiş bir öykünme oluşuyor doğal olarak gençler arasında.

Bir kitap sattırmaktan ibaret değil bunun vebali. İster muhafazakar ister liberal çevreden gelsin gençliği tek tip bir teşhire, şiddete, ithal kahramanlara, hiçbir insanlık

kaygısı gütmeyen ve nefsi emmare büyüten algılara esir ediyor bu kitaplar. Estetikten, güzellikten ve ahlaktan uzak bir fetişizme sanat adına mahkum bırakıyor. Gençler hayatı yüzeysel bir düzeyde tüketilecek, yapınca oluverecek, değersiz bir süreç olarak kodluyor, eğlenip oyalanmaya şartlanıyorlar.

Bir edebiyat öğretmeniyle konuşuyorum. Kübra hanım. Öğrenciler herhangi bir zihinsel süreç gerektirmeyen, ezber yapıp bu ezberi kağıda olduğu gibi aktarmaya dayalı bir sisteme alışkın durumdadır diyor. “Bunu değiştirmenin tek yolu onlara düzenli kitap okuma alışkanlığı kazandırmak ve bunun önemini kavratmak.”

“Ama” diyor, “beş saatlik Türk Dili ve Edebiyatı dersinin bir saatini kitap okumaya ayırmak müfredatın yoğunluğu ve öğrencilerin altyapı eksikliği nedeniyle mümkün olamıyor.” Ve çarpıcı noktaya geliyor: “Derslerde ve okulda geçen diğer vakitlerde gözlemlediğim kadarıyla öğrencilerde özsaygı, yaşama arzusu, geleceği için hayal kurma, hedef belirleme gibi hayati konular üzerinde kayda değer bir iz görülmemekte. Bunun yanında melankoli, şiddet eğilimi, boş vermişlik, teşhir merakı oldukça fazla.

Bunlar bir edebiyat öğretmeni olarak benim sınırlarımı aşan şeyler olabilir ancak doğru kitaplarla doğru bir zihin dünyası, doğru ve sağlıklı düşünme becerisi, doğru değerlendirme ve davranış geliştirme sağlanabileceğine inanıyorum.”

Cumhurbaşkanı Erdoğan, geçtiğimiz günlerde bin birinci kez benzer şeyler söyledi: “Tarihini bilmeyen veya yanlış bilen, kültürünün zenginliğinden bihaber, medeniyetinin ışığından nasibini almamış bir gencimizi geleceğimizin teminatı olarak göremeyiz!”

Vatanı emanet etmek bir sırdır. Emin kişidir emaneti teslim alacak olan. Böylesine büyük bir sorumluluk asıl biz yetişkinlerin sınavı olmalı. Nasıl Batı’daki kültür sanatı ve toplumsal dalgaları yönlendiren ve anlamlandıran entelektüeller ise, bizde de kâmil insanlar olmalı.

Hakkı bilen, yaşadığı çevreyi Medine-i münevvere / nurlanmış şehir kılmaya muktedir, bir ‘kendini bilenler’ medeniyetinin nüveleri!

Yeni bir gönül ehli yetişmeli, sadece nefsinin zaaflarını değil, zihnini, hayal dünyasını dahi terbiye edebilmeyi başarmış, nefsinin ümmet kılmaya şartlanmış manevi rehberler gerekli bize.

İnsanlığa ve kâinata âcizane değerini katmayı marifet edinmiş, toplumunu diriltecek hamleleri hayata geçirebilen öğretmenler. Dilimizi mana dili haline getirecek gençleri aşk ve irfan yolunda eğitmeye ehil yöneticiler gerek.

Böylelikle bugünün ruhunu insanlık sırrımızda yazmakta olan kalem de mana kalemi olacaktır vesselam.

RAMAZAN-I ŞERİFİN MÜJDECİSİ ŞABAN AYININ FAZİLETİ

Rabbimizin lütfuyla Kur'an ayının müjdecisi olan Şaban ayına kavuştuk elhamdulillah. Bu ay, Allah Resulünün (S.A.V.) Ramazan-ı şeriften sonra en çok oruç tutup, en çok nafile ibadet yaptığı aydır. Bundan dolayı da bu aya Resulullah'ın ayı denmiştir.

Giderek seküler hayatın içimize daha fazla nüfuz etmeye başladığı günümüzde bu mübarek ay ve günleri ganimet bilelim ve azami derecede feyiz ve bereketinden faydalanmaya çalışalım. İşimiz ve meşguliyetimiz ne kadar fazla olursa olsun mutlaka nafile ibadete zaman ayıralım ve özellikle de çokça oruç tutmaya ve her gün mutlaka Kur'an-ı Kerim okumaya gayret edelim.

Resulallah (S.A.V.) Efendimize Ramazan'dan sonra en faziletli oruç hangisidir? diye sorulduğunda şöyle buyurdu:

“Ramazan'a tazim için Şaban'da tutulan oruçtur” (Tirmizi, Zekat.28).

Usame b. Zeyd (R.A.) anlatıyor. Diyor ki; Resulullah'a (S.A.V.): “Ey Allah'ın Resulü! Şaban ayında tuttuğunuz kadar hiçbir ayda oruç tuttuğunuzu göremiyorum” dedim. Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurdu:

“Bu Recep ve Ramazan ayları arasında öyle faziletli bir aydır ki, insanların çoğu ondan gafilirdirler. Bu öyle bir aydır ki, ameller, âlemlerin Rabbine bu ayda yükseltilir. Bu nedenle ben de oruçlu iken amellerimin yükseltilmesini severim” (Nesai, 2329).

İbn-i Cevzi diyor ki: “İnsanların çoğunun gaflette olduğu seher vaktinde, gecenin son kısmında kalkıp ibadet etmek ve sabah namazına cemaate gitmek nasıl çok faziletli ise, insanların gafil davrandığı (kıymetini idrak edemedikleri), bu ayın kadri de çok büyüktür” (et-Tabsıra, 2/50).

İbn-i Receb el-Hanbelî de şöyle demiştir: “Şaban ayı orucu, Ramazan ayı için bir alıştırma ve öncüdür. Bu oruçla kişi Ramazan öncesi orucun halâvetini ve lezzetini tadarak Ramazan-ı şerife manen ve madden hazırlık yapmış olarak girer. Şaban ayı Ramazan-ı şerifin bir mukaddimesi olduğuna göre; bu ayda tıpkı Ramazan gibi oruçla ve Kur'an-ı Kerim kıraati ile geçirilmelidir.”

Hz. Aişe (R.A.) Resulullah (S.A.V.) Efendimizin Şaban ayındaki orucunu şöyle anlatıyor:

“Resulullah (S.A.V.) bazı aylarda çok oruç tutardı. Hatta biz, onu bu ayda hiç iftar etmeyecek sanırdık. Bazı aylarda da çok iftar ederdi. Hatta biz, onu bu ayda hiç oruç tutmadı derdik. Resulullah'ın Ramazan'dan başka bir ayın orucunu tamamladığını görmedim. Şaban'daki kadar, kendisinde, çok oruçlu olduğu bir ay da görmedim” (Buhari, Savm, 51).

Huzeyfe'nin (R.A.) rivayetine göre Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: “Kim ömrünü oruçlu olarak kapatırsa cennete girer” (Bezzar, Müsned, 2576).

Büyük hadis, fıkıh ve tasavvuf âlimi Münavi bu hadisin şerhinde şöyle demiştir: “Bundan maksat kim oruçlu iken veya iftardan sonra ölürse sabikun-i evvelin (ilklerin ilkleri) ile cennete girer” (Feyzü'l-Kadir, 2/805).

Abdullah İbn-i Amr (R.A.) Resulullah'ın (S.A.V.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Kur'an ve oruç kıyamet gününde kula şefaet ederler” (Hakim, Müstedrek, 1979).

Ebu Umame (R.A.) anlatıyor: “Resulullah'a (S.A.V.): ”Ey Allah'ın Resulü! Bana Allah katında menfaat sağlayacak bir amel emret” dedim. Şöyle buyurdu: “Oruca devam et. Zira onun dengi yoktur” (Hakim, Müstedrek, 1466).

Rabbim, bizleri bu ayı hakkıyla idrak edenlerden ve Ramazan-ı şerife kavuşup bu ayın feyiz ve bereketinden istifade edenlerden eylesin. Bu ay hürmetine ümmet-i Muhammed'e akıl, iz'an, şuur ve zalimlere karşı direnme gücü nasip eylesin. Bu karanlık gecelerin bir sabahı olacaktır elbet.